

rozum
a cit

DÍTĚ V NEJLEPŠÍCH RUKÁCH

**ZAVÁDĚNÍ NOVÝCH POSTUPŮ A METOD PRÁCE DO
SYSTÉMU PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU**

Rozum a Cit, z. s. www.rozumacit.cz

DÍTĚ V NEJLEPŠÍCH RUKÁCH

– ZAVÁDĚNÍ NOVÝCH POSTUPŮ A METOD PRÁCE DO SYSTÉMU PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

**Sborník kazuistik a dalších materiálů z projektu realizovaného v roce 2014
Rozum a Cit, z. s. v rámci dotace MPSV v oblasti Rodina a za podpory
Středočeského kraje.**

ÚVOD

Vážení čtenáři,
předkládáme vám sborník, ve kterém shrnujeme výsledky našeho ročního projektu „Dítě v nejlepších rukách“ – zavádění nových postupů a metod práce do systému pěstounské péče na přechodnou dobu. Tímto projektem jsme se pokusili zareagovat na dosavadní systém péče o ohrožené děti v situacích, kdy děti nemohou vyrůstat ve vlastní rodině a jsou svěřovány do rodin náhradních, často do péče pěstounů na přechodnou dobu. I v takových situacích však jejich biologické rodiny nemizí. Naším záměrem bylo posunout tento systém o kus dál, pracovat na zlepšení jeho jednotlivých složek a především posilovat rodiny biologické natolik, aby se děti v lepším případě do svých rodin mohly vrátit, a tyto rodiny opět neselhaly, anebo aby děti mohly zůstat se svými rodiči v bezpečném kontaktu. Snažili jsme se zároveň posílit rodiny náhradní, podpořit pěstouny, vzdělat je v určitých tématech, pomoci jim sdílet radosti i těžkosti jejich náročné práce a nabídnout jim nové metody práce s dětmi i s nimi samotnými.

V tomto sborníku Vám předkládáme výsledky našeho projektu. I když se během roční práce některé naše představy a záměry pozměnily, věříme, že jsme alespoň částečně mohli přispět k tomu, aby se děti ocitly v těch „nejlepších rukách“.

*Tým pracovníků Rozum a Cit, z.s., zapojených do tohoto projektu
Mgr. Helena Vlčková, Mgr. Lucie Salačová, Bc. et Bc. Martin Galbavý a kol.*

1. RÁMCOVÝ POPIS PROJEKTU, JEHO CÍLE A AKTIVITY

CÍLEM TOHOTO PROJEKTU BYLA:

- Podpora celého systému pěstounské péče na přechodnou dobu zavedením nových postupů a metod práce.

Podpora směřovala k:

- dětem, které jsou do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeny
- pěstounům na přechodnou dobu
- biologickým rodičům přijatých dětí (v rozsahu nad rámec dohod o výkonu pěstounské péče a v takové intenzitě, kterou není možné hradit z jiných zdrojů)
- Dalším významným cílem byla individuální a cílená podpora rodin, do kterých dítě po ukončení PPPD odchází (tj. biologických rodin dětí nebo adoptivních rodin).

Zároveň jsme se našimi aktivitami snažili o šíření nových postupů a metod v oblasti NRP, podporu a vzdělávání odborníků, kteří všem aktérům systému PPPD pomáhají a mohou tyto nové postupy a metody zavádět.

IDENTIFIKOVALI JSME POTŘEBU:

- **intenzivnější práce s biologickou rodinou** přijatých dětí
- **dlouhodobější práce v následné péči po předání dítěte do trvalé péče náhradních či vlastních rodičů**

- s cílem prevence obtíží s připoutáním či opakovaným selháním péče, jehož důsledkem je opětovná traumatizace dětí, stejně tak jako traumatizace a pocit selhání rodin biologických či náhradních.

DÁLE JSME SE V RÁMCI PROJEKTU ZABÝVALI:

- **tématy, která nejsou zatím dostatečně ošetřena**, ačkoliv se s nimi pěstouni na přechodnou dobu často setkávají (**fetální alkoholový syndrom a zdravotní handicap přijatých dětí**)
- **metodami práce**, které mohou být i pro tuto oblast velmi přínosné a dosud nejsou běžně do NRP zavedeny (**dyadická terapie a metoda rodinných konferencí**).

AKTIVITA 1. – ZAVÁDĚNÍ INTENZIVNÍ PRÁCE S BIOLOGICKOU RODINOU DĚTÍ SVĚŘENÝCH DO PPPD

- spolupráce s biologickými rodinami dětí již během umístění dětí do PPPD
- příprava biologických rodičů a dětí, které v biologické rodině vyrůstají, na kontakt s dítětem, případně na návrat dítěte do péče biologických rodičů
- podpora biologických rodin, ve kterých kontakt probíhá bez asistence, nepřipraveně, nespolehlivě, a tak zraňuje děti a může destabilizovat pěstounskou rodinu na přechodnou dobu

AKTIVITA 2. – ZAVÁDĚNÍ DOPROVÁZENÍ NÁSLEDNÉ PÉČE PO ODCHODU DĚTÍ Z PPPD DO VLASTNÍ NEBO ADOPTIVNÍ RODINY

- podpora a realizace plynulého a bezpečného přechodu dětí umístěných do PPPD do následné péče – tj. zpět do své biologické rodiny nebo do rodiny adoptivní
- pilotní ověření práce metodou dyadické terapie

AKTIVITA 3. – REALIZACE VZDĚLÁVACÍCH SEMINÁŘŮ NA DVĚ NOSNÁ TÉMATA:

- **I. péče o novorozence se syndromem FAS**
- **II. péče o vážně handicapované dítě**
- a sdílení zkušeností s pěstounem vychovávajícím dítě s handicapem

Cílem těchto seminářů bylo předat účastníkům (pěstounům na přechodnou dobu) konkrétní informace a zkušenosti z praxe.

AKTIVITA 4. – VYTVOŘENÍ A VEDENÍ SVĚPOMOCNÉ SKUPINY PĚSTOUNŮ NA PŘECHODNOU DOBU

- podpora a stabilizace pěstounů na přechodnou dobu, možnost vzájemného sdílení radostí i těžkostí s touto rolí spojených, boj proti jejich profesnímu i lidskému vyhoření
- vytváření prostoru pro sdílení zkušeností jednotlivých pěstounů

AKTIVITA 5. – ZAVÁDĚNÍ INOVATIVNÍCH METOD PRÁCE, KTERÉ JSOU PRO OBLAST NRP PŘÍNOSNÉ

- **Dyadická terapie**
- **Rodinné konference**

AKTIVITA 6. – REALIZACE KULATÉHO STOLU A VYDÁNÍ SBORNÍKU KAZUISTIK - SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ PROJEKTU

2. VÝSLEDKY PROJEKTU DÍTĚ V NEJLEPŠÍCH RUKÁCH V DATECH:

Rodina č.	Typ rodiny „ze které dítě přichází“	Typ rodiny „do které dítě přechází“	Počet kontaktů podpory před předáním dítěte	Dítě v nové rodině
I.	PPPD	biologická	7	ano
II.	PPPD	biologická	9	ano
III.	PPPD	biologická	12	ne
IV.	PP (příbuz.)	biologická	12	ano
V.	PP	adoptivní	7	ano
VI.	PP	biologická	5	ne
VII.	PP (příbuz.)	biologická	7	ano
VIII.	PP	biologická	23	ne
CELKEM			82	5

Rodina č.	Počet kontaktů podpory po předání dítěte	Počet kontaktů s jinými organizacemi/úřady před zahájením práce s klienty	Počet kontaktů s jinými organizacemi/úřady po zařazení klientů
I.	2		5
II.	8		2
III.	0		4
IV.	8		4
V.	21		6
VI.	0		2
VII.	4		5
VIII.	0		5
CELKEM	43	53	33

3. KAZUISTIKY

KAZUISTIKA Č. 1 – KUBÍK, 2 MĚSÍCE

Kubík byl umístěn do pěstounské péče na přechodnou dobu bezprostředně po propuštění z kojeneckého ústavu, kam se dostal rovnou z porodnice. Jeho matka je velmi mladá, má již dvě své děti, partnera a žijí u jeho rodičů. Matka se obává, že by péči o další dítě nezvládla, proto dává souhlas s osvojením. Partner (otec miminka) je také velmi mladý, navíc bez práce a dalšího zázemí, které by rodina potřebovala. Bydlení u jeho rodičů je pouze na přechodnou dobu.

Matka však s krátkým odstupem (1,5 měsíce od narození dítěte) lituje, že dítě opustila a zvažuje, že by ho chtěla zpět. Zařazujeme rodinu do projektu Dítě v nejlepších rukách a vysvětlujeme jak pěstounce, tak matce a otci, jaké služby jim v rámci podpory můžeme nabídnout.

V první řadě se uskutečnilo několik setkání dítěte a rodičů za naší asistence. Psycholog RaC navázal spolupráci s biologickou rodinou a provedl psychologická vyšetření na žádost OSPOD.

Rodiče se již definitivně rozhodli, že si Kubíka vezmou zpět do péče. Je však nutné, aby vyřešili několik překážek. Hlavními je nevyhovující bydlení (jedna malá místnost) a práce. Nejsou však schopni více plánovat, přemýšlet o dalších krocích, ty závisí dle jejich slov právě na práci a bydlení.

Matka i otec projevují o dítě zájem. Otec již šel uvést otcovství (matka ho po porodu nechtěla do rodného listu uvést). Je evidentní, že mezi nimi opakovaně nefunguje komunikace. Zdá se, že toto bude asi největší překážka, kterou bude nutné v rámci naší podpory překonat.

Do situace se dostává také dědeček malého Kubíka. Příliš nedůvěřuje tomu, že syn by zvládl péči o dalšího syna a nabízí, že v případě jeho selhání by se o miminko postaral on s manželkou.

V rámci setkávání bylo hlavním cílem hlavně seznamování rodin. Svého syna Kubíka přijímali oba rodiče velice pozitivně, citlivě a s respektem, chovali ho. Nebyli však schopni plánovat další kroky setkávání, říkali, že musí nejdřív vyřešit bydlení a práci. Domluvili jsme se tedy, že až budou chtít Kubíka zase vidět, ozvou se.

Asi týden poté žádná odezva nebyla, na naše výzvy nereagovali. Až po cca 2 týdnech jsme zjistili, že matka ztratila telefon. Zároveň jsme získali nové telefonní číslo. Vzápětí i matka sama zavolala a sdělila, že by se chtěli zase potkat s Kubíkem. Domluvili jsme druhé setkání, za asistence pracovnice Rozum a Cit.

Pěstounka nechtěla zatím vzít rodiče domů, navíc další den pořádala svatbu svého syna, udělali jsme proto setkání venku. Rodiče s sebou mohli vzít i své další 2 děti. Setkání v délce 2,5 hod. se uskutečnilo na hřišti. Rodiče si povídali s pěstounkou o Kubíkovi, jeho zvycích, denním režimu, způsobech péče, chovali Kubíka, matka ho krmila i přebalovala. Sourozenci se na Kubíka mezi hraním chodili dívat, hladili ho, ptali se na něj, nabízeli mu svou svačinu, naprosto přirozeně se s ním seznamovali. Otec se střídavě věnoval všem dětem, díky tomu měli i starší sourozenci dostatek pozornosti.

V srpnu 2014 se s námi kontaktuje OSPOD a navrhuje dvě varianty vývoje. První varianta se odvíjí od konce platnosti předběžného opatření začátkem září, Kubík by pak mohl přejít do péče matky soudním rozhodnutím. Pokud tato varianta nebude možná, druhým řešením je předběžné opatření o jeden měsíc prodloužit. Jako reakci na nově vzniklou situaci zintenzivňujeme návštěvy a setkávání rodičů s Kubíkem na dvakrát týdně.

Zároveň probíhá souběžně příprava rodičů na novou situaci. Sestavujeme rovněž Plán předání Kubíka do péče rodičů, plánujeme schůzky s matkou a jejím partnerem (otcem dětí). Opakovaně se zaměřujeme na možnosti řešení obtíží s bydlením a financemi, dluhy. Bylo doporučeno, aby otec dítěte zjistil a aktivně dal do pořádku dluhy směrem k sociálnímu a zdravotnímu pojištění, které neplatil.

Začátkem září proběhlo předání dítěte zpět do péče biologických rodičů. Celé předávání proběhlo hladce, Kubík si poslední týden už na novou rodinu zvykl natolik, že i celkem dobře usinal.

Po předání dítěte probíhala nová forma podpory, konzultace ke konkrétním otázkám, zejména partnerským. Matka se jeví i přes své mládí jako zralá, výchovně všechno zvládá, ale opakovaně si stěžuje na partnera, který neplní to, co bylo domluveno, neřeší problémy. Matka zcela vážně zvažuje odchod a odstěhování se i s dětmi jinam, mimo rodinu svého partnera. Situaci jí komplikuje fakt, že nemá kam. Partner slibuje nápravu.

Nabízíme možnost pomoci v rámci terapie Videotréninku interakcí (VTI). Oba rodiče jsou poměrně podrobně seznámeni s tím, jak by jim to mohlo pomoci, i jak VTI probíhá. Chtějí si vzít týden na rozmyšlenou. Po týdnu tuto službu odmítají, nechtějí, aby je někdo natačel. Navíc řeší zdravotní problémy staršího syna, který má pravděpodobně boreliózu.

Domlouváme se na podpoře formou návštěv či setkání v Říčanech, na pracovišti Rozum a Cit. Tuto podporu rodiče vítají.

V září 2014 proběhlo společné setkání na místě příslušném OSPOD, kde jsme navrhli a sestavili plán podpory, aktuálně se zaměřením na podporu výchovnou a vztahovou (ze strany Rozum a Cit) a pracovní a sociální (ze strany OSPOD). OSPOD bude rovněž nápomocen při řešení bytové situace, ale udává, že je rovněž nutná aktivita samotných rodičů. Na tom se společně shodujeme.

Aktuálně je Kubík ve své biologické rodině, všichni i nadále bydlí v jedné místnosti u prarodičů společně s rodiči a sourozenci. Bytová situace se stále řeší, dluhy otec částečně zaplatil, má i stálou práci. Vztah mezi ním a matkou dětí je stále velmi křehký a jsou zjevné přetrvávající neshody. Dle sdělení matky však už nejsou tolik zásadní, jako dříve, vidí, že se partner snaží a některé okolnosti, hlavně v jeho přístupu, se změnily. I nadále rodina zůstává klienty Poradenského centra Rozum a Cit.

KAZUISTIKA Č. 2 – HONZÍK, 4 ROKY

S pěstounskou rodinou malého Honzika jsme se setkali díky hledání rodin, které by byly vhodné pro zapojení do projektu Dítě v nejlepších rukách. Doprovázející organizace nám tyto pěstouny vytipovala a uskutečnilo se naše první meziorganizační setkání, abychom si ujasnili, jaké služby, komu a v jakém rozsahu může Rozum a Cit nabídnout.

Pěstouni měli Honzika v péči přibližně jeden rok. Vztah mezi nimi a chlapcem však byl již od samého počátku velmi komplikovaný a zřejmě ani volba této pěstounské rodiny nebyla pro chlapce vhodná. Sama pěstounka popisovala, že žádá o ukončení pěstounství. Důvodem jsou obtíže pramenící zejména z nenavázání emoční vazby mezi dítětem a pěstouny. Chlapec je volný pro adopci, proto byla oslovena adoptivní rodina, která se s chlapcem scházela.

S ohledem na nízký věk chlapce bylo až zarážející, kolik institucí již vystřídal, kolikrát již musel zažít významnou změnu prostředí, osob ve své největší blízkosti a vztahů s nimi. Možná právě to byl hlavní důvod, proč pěstounka nedokázala chlapce naladit na stejnou notu a popisovala ho jako dítě emočně ploché, které nedokáže prožívat radost, ani smutek, k nikomu se nedokáže připoutat. Sama se tím velmi trápila a rozhodnutí o ukončení pěstounské péče po jednom roce považovala za to nejlepší řešení pro chlapce, který byl již volný k adopci.

Nová adoptivní rodina již byla vybrána, do chlapce se „zamilovala“ na první pohled, i když malý Honzík nedokázal stále jasně a srozumitelně okolí dávat najevo své pocity. Nová rodina dokonce s výhledem toho, že k nim brzy přibude nový člen domácnosti,

postavila dům a začala jej zařizovat už s konkrétní představou nového nájemníka.

Ještě v době, kdy byl chlapec v pěstounské péči, se obě rodiny pravidelně potkávaly, aby si chlapec postupně zvykal a přechod pro něj nebyl tak těžký. V tomto okamžiku vstoupil do spolupráce Rozum a Cit s nabídkou zařazení do projektu Dítě v nejlepších rukách. Adoptivní rodiče chtějí službu využít, sestavujeme již první pravidla plánu přechodu. Vzhledem k době, kdy k našemu setkání došlo (začátek prázdnin), se zdálo vhodné Honzíkovi připravovat postupně na to, že odjíždí na prázdniny. Důvodem bylo rovněž to, že ještě neproběhl soud a budoucí adoptivní rodiče ještě úředně adopci neměli potvrzenou.

- Navíc po odjezdu Honzíkovi k osvojitelům pěstounka začala znovu probírat vzniklou situaci a začala zjišťovat, že její rozhodnutí možná nebylo správné a zvažovala, že vezme zpět návrh o ukončení pěstounské péče. Toto období bylo náročné pro všechny strany. Probíhalo mnoho setkání na úrovni institucí i osobních konzultací, které se vždy vracely zpět k tomu, co je pro Honzíkovi nejlepší. Pěstounka začala poměrně jasně vyjadřovat svůj postoj, že návrh vezme zpět, ale o adopci sama žádat nebude. Nejistota budoucnosti malého chlapce, který ze všeho nejvíce potřeboval konečně pevné zakotvení a milující rodiče bez podmínek, nejvíce zraňovala jeho osvojitele.

Po dvou měsících pěstounka definitivně oznámila, že návrh zpět brát nebude a byla nastavena pravidla pro její další roli v životě malého Honzíkovi. V rámci našeho společného plánu přechodu bylo domluveno, že by nebylo vhodné, aby ona, stejně jako mnoho dospělých z blízkosti chlapce, jednoduše nadobro zmizela. Chlapec ji stále oslovoval mami, i když v nové rodině se mu dařilo velmi dobře.

Pěstounka zprvu souhlasila, že bude jezdit na plánované, předem domluvené a pravidelné návštěvy. Ty proběhly nakonec celkem dvě - od července 2014 do srpna 2014. Sama však velmi obtížně emočně tyto návštěvy prožívala. Dle sdělení osvojitelky byl chlapec během návštěv klidný, neměl problém plynule přecházet mezi ní a pěstounkou, pěstounku stále oslovoval mami. Osvojitelům říkal křestním jménem. Pěstounka navíc dostávala od osvojitelky pravidelné denní SMS zprávy o tom, jak se Honzíkovi daří, co dělal během dne apod. Zároveň byly pěstounka i osvojitelka od začátku naší spolupráce napojeny na našeho pracovníka, se kterým stále konzultovaly další kroky přechodu, konkrétní situace, kdy se nedařilo vše dle očekávání, stále nové a nové okolnosti, které se objevovaly postupně a nenadále.

Celé prázdniny byla osvojitelka s chlapcem doma a snažila se mu jeho adaptaci na nové prostředí usnadnit. Mnohdy byla její péče až příliš úzkostná, což ale bylo pochopitelné a sama si to uvědomovala. Drobné strachy, které Honzík měl, však zvládala řešit velmi dobře. Například, když se Honzík bál pavouků, pověsili na zeď v místnosti papírového draka, který chlapce i další členy rodiny před pavouky chránil. Tuto úlohu draka chlapec přijal naprosto samozřejmě a i návštěvám popisoval, jakou důležitou roli drak má.

V září 2014 mělo nastat v životě chlapce hned několik změn. Proběhl soud o adoptivní péči, osvojitelka musela zase nastoupit do práce a chlapec do nové mateřské školy. Z přijetí nástupu do mateřské školy měla osvojitelka velké obavy. Od pěstounky věděla, že chlapec v předchozím bydlišti MŠ navštěvoval také, ale asi měsíc před prázdninami odešla jeho oblíbená paní učitelka. Od té doby se objevily problémy u Honzika v chování, do školky chodit nechtěl a velmi to odmítal. I v novém bydlišti ho osvojitelka na MŠ dle plánu začala připravovat, chodili se tam dívat, hráli si na jejich hřišti, přesto chlapec nástup stále odmítal.

V tuto chvíli však muselo nastat období, kdy osvojitelé společně museli v rámci své výchovy více prosazovat svá pravidla a být důslední. Zejména osvojitelka s tím měla obtíže, ale věděla, že to je více než nutné. Pracovník RaC se společně s ní domluvil na návštěvě MŠ, kde byli seznámeni se situací chlapce i jejich nové rodiny a ve spolupráci byl sestaven plán příchodu a adaptace na MŠ. Díky velmi dobré spolupráci mezi osvojiteli a učitelkami MŠ se to podařilo opravdu dobře a Honzík se nakonec adaptoval velmi rychle a do školky chodí bez větších obtíží. Ve školce se mu daří, dobře spolupracuje s učitelkami i ostatními dětmi.

Nastal však další problém s oslovováním svých nových rodičů. I když i s tímto jsme v rámci plánu adaptace v MŠ počítali, nebylo možné se vyhnout tomu, že Honzík má od ostatních dětí odlišné vnímání role matky a otce. Osvojitelku samu to už také trápí a stále se ptá, kdy nastane obrat a jako matka bude dítětem vnímána ona. V této době do spolupráce přistupuje další pracovník RaC, psycholog, který zahajuje spolupráci formou dyadické terapie. Právě ta by mohla pomoci s dalším navázáním a upevněním vazby a shodujeme se na tom, že nelze chlapce uměle nutit do oslovování „mami, tati“, že to musí přijít samo a spontánně. Zatím ale sami osvojitelé o sobě před chlapcem jako o mamince a tatínkovi mluvit mohou. Navíc role pěstounky ustupuje stále více a více do pozadí. Už nedostává tak časté a pravidelné zprávy o Honzíkovi, ani je nevyžaduje. Návštěvy byly domluveny tak, že k nim bude docházet, jako by se jednalo o běžnou širší rodinu, tedy o významných událostech (Vánoce, narozeniny apod.).

Osvojitelka, inspirována námi, se rozhodla, že bude postupně pracovat na Honzíkově Knize života. Z vlastní iniciativy schraňuje kontakty z chlapcovy minulosti a povedlo se jí dohledat „tetu“ ze zařízení, ve kterém byl chlapec před svěřením do pěstounské péče umístěn. Dokonce získala i fotografie chlapce z té doby a bylo domluveno osobní setkání mezi „tetou“ a chlapcem.

Aktuálně se Honzík stále více usazuje v nové rodině, již se bez problémů pohybuje i mimo domov (což byl zpočátku také velký problém), často ho vidíme usměvavého, někdy i našťavaného a konečně emoce začínají opouštět jeho obrannou slupku. Myslíme si, že pokud Honzík hledal své nové rodiče a dlouho se mu to nedařilo, teď našel ty, na které se „vyplatilo“ počkat. Naprosto přesně to charakterizuje jeden rozhovor Honzíkovy pěstounky s adoptivní matkou. Pěstounka se ptá: „A

jak to Honzík dělá, když třeba spadne a odře si koleno, že k vám sám neběží, on totiž neumí navázat tu emoční vazbu!“ Na to zcela bezprostředně adoptivní matka odpoví: „Když spadne a odře si koleno, neběží ke mně, než by to stihnul, už doběhnu já k němu!“

KAZUISTIKA Č. 3 – VAŠÍK, 3 ROKY

Biologická rodina malého Vašíka prožívala obtížnou situaci. Otec byl údajně násilnický a již v těhotenství své přítelkyně ji bil. Matka pravděpodobně řešila tuto situaci nadužíváním alkoholu a několikrát byla předvolána na OSPOD. Po opakujících se incidentech byl Vašík po nějakou dobu umístěn v kojeneckém ústavu. Dítě bylo matce odebráno z důvodu rizika ohrožení výchovy pro její alkoholismus. Po určité době si matka našla nového přítele, u kterého v současné době žije. Matka chlapce v kojeneckém ústavu navštěvovala jednou měsíčně až jednou za dva měsíce. K pěstounům a zároveň službám Rozumu a Citu se dostal Vašík v dubnu 2014. Matka viděla Vašíka ještě v červnu 2014, protože pěstouni žádali o vydání cestovního pasu pro chlapce a k tomu byl zapotřebí souhlas zákonného zástupce. Dle sdělení pěstounů oni sami dali dvakrát popud ke kontaktu s matkou na neutrální půdě, matka se však ani jednou nedostavila. Matka je velmi motivovaná ke kontaktu. Chtěla Vašíka i na víkend. OSPOD navrhl asistovaný kontakt, obával se nespolehlivosti matky.

Samotnému asistovanému setkání předcházelo několik telefonátů s oběma stranami, a také osobní schůzky s matkou, na kterých byla na asistované setkání připravována.

Příprava matky na asistované setkání byla zpočátku velmi komplikovaná vzhledem k matčině emotivní výbojnosti, požadovala okamžité navrácení dítěte do své péče, popírala vehementně svůj problém s alkoholem, veškeré nezdary svalovala na druhé, ke všem cítila nedůvěru a podezřívala je, že jí chtějí jen ublížit.

Po několika setkáních se svou podpůrnou osobou pro asistovaný kontakt byla domluvena pravidla, za kterých může k setkání dojít.

1. asistovaný kontakt (srpen 2014)

Termín byl telefonicky dohodnut s oběma stranami. Druhý termín jsme prozatím nenašli, dohodli jsme se, že počkáme po jednání soudu, které bylo v září 2014. Při kontaktu asistoval za RaC prostředník asistovaného kontaktu.

Matka a její přítel přišli o půl hodiny dříve, jak bylo dohodnuto, aby mohli podepsat dohodu o AK. Oba působili vstřícně, matka byla velmi nervózní, hodně se na Vašíka těšila. S sebou přinesli pro chlapce hrací knížku, kterou už od nich zná a hroznové víno. Přítel matky působil velmi klidně, často jemně uklidňoval matku i během AK.

Znovu jsme si vysvětlili, že je dobré v klidu si užít čas, kdy jsou spolu s Vašíkem, neprobírat před ním žádné těžkosti z minulosti, ani současnosti.

Pěstounská rodina přišla spolu s Vašíkem a dalšími dvěma chlapci, které mají rovněž svěřené do pěstounské péče. Pěstouni také podepsali dohodu a počkali ještě asi půl hodiny, aby měl Vašík snazší přechod k matce a jejímu příteli.

Chlapci i Vašík si bezprostředně začali hrát s hračkami. Chlapci zapojili do hry s auty pracovníka AK, biologickou matku a jejího přítele, kteří s tím neměli žádnou potíž.

Pěstouni se do aktivit nezapojili.

Vašík, jak se zdá, nemá problém s přechodem mezi pěstounkou a matkou. Nebylo jasné oslovování, pěstounka vysvětlila, že ona je „mamka“ a biologická matka je „máma“, stejně tak to mají u svěřených chlapců, když se stýkají s biologickou rodinou.

Odchod pěstounů a chlapců z místnosti Vašík zvládl také v klidu, zhruba po 1,5 hodině už si ale na ně zřejmě vzpomněl, chtěl jít ke dveřím a ven, proto jsme šli na chvíli před dům.

Matka i její přítel se po celé 2 hodiny Vašíkovi plně věnovali, hráli si s ním, matka se s ním občas pomazlila. Vašík často mění hračky, se kterými si hraje, rád staví z kostek. Během setkání také Vašík ochutnal jogurt, který matka přinesla, nakonec krmil matku i sebe, matka z toho byla velmi potěšená.

U předávání Vašíka vznikla náročnější situace ohledně termínu dalšího setkání, matka si postěžovala, že s pěstouny není dohoda. Situaci zklidnil prostředník AK s tím, že on je právě tím, kdo další termín dohodne s oběma stranami. Matka se na závěr rozloučila s Vašíkem.

Matka i její přítel vyjadřovali spokojenost s pomocí ze strany RaC, rádi by Vašíka vidali co nejčastěji.

Mezi prvním a druhým setkáním proběhlo opět několik telefonátů. Další plánované setkání začátkem října nebylo možné uskutečnit kvůli havarijní situaci v domě pěstounů.

2. asistovaný kontakt (říjen 2014)

Pěstouni přijeli s Vašíkem o půl hodinu dříve. Jasně vyjadřovali svoji nespokojenost, a to i s prací prostředníka AK (bylo jim vysvětleno, že pokud budou chtít na konci AK cokoliv, co se týká setkání, probrat, je jim pracovnice AK k dispozici). Sdělili, že dnes neodejdou, budou přítomni celému kontaktu. Vašík má epilepsii a mají

obavy, že by mohl dostat záchvat během setkání. Pěstoun se zeptal, co bychom v takovém případě dělali. Pracovnice AK odpověděla, že by zavolala záchranku a snažila se o to, aby si Vašík neublížil, např. o nějaké předměty. Pěstoun vysvětlil, že ho hlavně nesmíme narovnávat v křeči. Pěstoun byl rovněž požádán, zda by to samé mohl vysvětlit matce. Zároveň bylo pěstounům vysvětleno, že pokud zůstanou, vyvolá to konflikt, matka a její přítel a ani pracovnice AK s tím nepočítali. Nakonec se podařilo docílit kompromisu, zůstanou půl hodiny, poté odejdou na hodinu a pak se vrátí.

Matka a její přítel přijeli přesně. Vašík neměl problém jít i k nim, přivítat se, nechal si dát pusy. Prostředník AK sdělil, že pěstouni budou přítomni na první půlhodinu, pak odejdou. Pracovnice RaC oznámila, že u Vašíka byla objevena epilepsie a požádala pěstouna, aby vysvětlil způsob pomoci při záchvatu, to udělal. Matka se velmi divila, říkala, že ona s Vašíkem byla na všech vyšetřeních, nic se neobjevilo. Pěstounka začala matku slovně napadat, např. pro to, že nejsou záznamy na Vašíkovo očkování. Prostředník AK v rámci krizové intervence se snažil situaci uklidnit, s důrazem na to, že toto není dobré pro Vašíka, a pokud by to takto pokračovalo, musel by kontakt ukončit. Matka slíbila, že o lékařské záznamy požádá dětskou lékařku a dodá je.

Poté, co pěstouni odešli a Vašík to v klidu přijal, si hrál s matkou i jejím přítelem. V průběhu setkání se také najedl, žádala o to i pěstounka, snědl kus housky, napil se, jídlo dával i matce.

Po hodině se pěstouni vrátili. Bez předešlé domluvy vytáhli lékařský dokument, který chtěli od matky podepsat a který se týkal povolení k magnetické rezonanci. Matka byla tímto chováním zmatená, ale po uklidnění svého přítele dokument podepsala. Další konflikt vznikl okolo dalšího možného AK. Pěstouni už nechtějí v rámci AK jezdit na pracoviště Rozum a Cit v Říčanech, je to pro ně daleko, pěstounka sama nedojede, pěstoun si musí brát dovolenou. Nakonec se podařilo docílit kompromisu. Další setkání se uskuteční v obchodním domě v dětském koutku na konci října. Tím se vyšlo vstříc časově i místně pěstounům.

3. asistovaný kontakt (konec října 2014, obchodní dům)

Na setkání přijela pěstounka s Vašíkem přesně a vstřícně naladěná.

Matka už předtím volala, sdělila, že je na cestě, bude však mít zpoždění, mluvila poněkud nesouvisle.

Spolu s pěstounkou a Vašíkem se prostředník pro AK usadili a čekali na matku. Pěstounka sdělila, že přijde i její dcera, která čeká miminko, budou společně něco vybírat. Vašík si hrál, působila klidně. Dcera pěstounky skutečně přijela na místo. Matka dorazila s půlhodinovým zpožděním, po telefonu ji navigoval prostředník AK, který na ni čekal před vchodem. Zdálo se, že není zcela strážlivá. Prostředník AK se jí zeptal, zda pila alkohol. Popřela to. Byl z ní však cítit alkohol a mluvila

nesouvisle. Matka chtěla jít s Vašíkem koupit dárek, to pěstounka zamítla, bylo by to nadlouho, i kdyby šla matka sama.

Všichni pak šli do restaurace o patro výš, kde je pro děti připraven hrací koutek. Domluvili se, že dají matce čas půl hodiny a budou všichni i nadále přítomni. Matka si začala s chlapcem hrát, místy ho však stále poměrně silně tiskla k sobě. Na upozornění prostředníka AK toho zanechala. V hracím koutku byly přítomny i další děti.

Situace nevypadala dobře, a proto se prostředník AK rozhodl setkání ukončit. Asi po 10 minutách kontaktu bylo matce sděleno, že z ní je cítit alkohol a že bude muset být kontakt ukončen. Zároveň prostředník navrhl doprovod matky na metro. Totéž bylo sděleno pěstounce a její dceři. Matka se s Vašíkem rozloučila, bylo jí to líto, ale nechala se odvést. Vašík se v klidu rozloučil a šel k pěstounce. Spolu s matkou pak prostředník AK odešel na metro. Matka byla nešťastná, požití alkoholu ale dále popírala. Bylo jí sděleno, že nutně potřebujeme vidět záznamy o tom, že pravidelně chodí na ambulantní léčbu a nemá záznam o alkoholu v krvi. Na stanici metra se prostředník AK s matkou rozloučil.

Matka skutečně zprávu o své léčbě dodala, z této zprávy vyplývá, že pravidelně na ambulantní vyšetření dochází, nikdy jí zde nebyl naměřen alkohol. Zároveň je ve velmi intenzivní spolupráci se svou podpůrnou osobou pro AK, se kterou neustále probírá okolnosti situací, které jsou pro matku nelehké a které ne vždy zvládá sama vhodně zpracovat.

Okolnosti třetího asistovaného setkání ovlivnily další jednání pěstounů. Byli rozladěni a požadovali po RaC zápis z tohoto konkrétního setkání. Nesdělili však přímo účel, pro který by jej chtěli vystavit. Nicméně mají právo na tento zápis, který prostředník AK poskytl, ale jako celý výpis ze všech již proběhlých asistovaných setkání. Reakce pěstounů na tento výpis však byla negativní, písemně podali několik nesouhlasných odporů. I toto bylo zaznamenáno do spisu, nicméně zápis nijak pozměněn dle jejich přání nebyl.

4. asistovaný kontakt (prosinec 2014 – OSPOD)

Čtvrtého setkání se účastnila pěstounka s Vašíkem, matka a její přítel, prostředník AK a pracovnice OSPOD.

Pěstounka byla velmi vstřícná, přišla s Vašíkem na domluvené setkání včas. Matka a její přítel telefonovali, vlak měl zpoždění, přišli asi o čtvrt hodiny později, měli potvrzenou zpožděнку z vlaku.

Do té doby, než matka s přítelem přišli, se Vašíkovi velmi věnovala pracovnice OSPOD, ukazovala mu všechny hračky v dětském koutku ve své kanceláři.

Poté, co matka s přítelem dorazili, pěstounka odešla. Vašík neměl žádnou potíž ani s příchodem matky a jejího přítele, ani s odchodem pěstounky.

Celou dobu byl Vašík velmi hodný, střídal se zájmem hračky. Během setkání se také částečně najedl svačiny, kterou mu připravila pěstounka. Vašík volně přecházel mezi všemi účastníky v místnosti.

Po návratu pěstounky se s ní chlapec spontánně přivítal. Matka a její přítel se v klidu rozloučili a v domluvený čas odešli. Po chvíli pak odešla i pěstounka s Vašíkem.

- Také pracovnice OSPOD byla spokojená, sdělovala, že je ráda, že setkání zažila a viděla, že je možné uskutečnit ho v klidu. Chválila Vašíka a všechny ostatní účastníky. Shodly jsme se na tom, že je třeba na případové konferenci ujasnit další průběh asistovaných setkávání – kdy a kde se budou odehrávat.

V rámci tohoto případu vzniklo několik situací, které pro nás, pracovníky RaC, byly nové. I pro nás bylo obtížné pracovat v rámci své role (průvodce, prostředník AK, podpůrná osoba matky), zůstat však nezaujatý a objektivní. Naším společným zájmem je však nejlepší zájem dítěte. To si uvědomujeme snad ještě lépe, než kdykoli předtím, proto je více než nutné s tímto cílem pracovat a získat pro tuto spolupráci pěstouny i matku. Proto plánujeme v rámci případové konference, která se má uskutečnit na konci ledna 2015, zejména vyladění komunikace mezi zúčastněnými stranami a nastavení lepší spolupráce.

KAZUISTIKA Č. 4 – VERONIKA, 9 LET

Následující kazuistika není jen o službě asistovaného kontaktu, ale velmi názorně ukazuje, jak se jednotlivé služby naší organizace doplňují a vzájemně na sebe navazují. I proto byla tato rodina zařazena do projektu Dítě v nejlepších rukách. S rodinou prarodičů jsme začali spolupracovat na základě uzavření Dohody o výkonu pěstounské péče v polovině března 2013.

S touto pěstounskou rodinou spolupracovala průvodkyně, která je pravidelně navštěvovala. Průvodkyně rodiny samostatně pracovala také s osmiletou Veronikou během odlehčovacího programu a udržovala s pěstounskou rodinou intenzivní telefonický kontakt. Veronika má dg. ADHD (porucha pozornosti a hyperaktivity).

Na základě tvrzení pěstounů o problematickém kontaktu dívky s její biologickou matkou, který se konal dle nařízení soudu každou druhou sobotu, jsme ve spolupráci s OSPOD uskutečnili první případovou konferenci, na kterou byla pozvána biologická matka Veroniky. Cílem případové konference bylo zmapování

a orientace v současném chování dívky, která, dle tvrzení pěstounů, nastavený kontakt s její matkou nesnášela psychicky nejlépe. Všichni zúčastnění se shodli o potřebě nastavení nové formy styku matky s dívkou tak, aby u ní opět docházelo k pozitivnímu naladění na tato setkávání. Zástupkyně OSPOD vyslovila možnost prozatímního přenastavení soudního rozsudku po zkušební dobu tří měsíců a následné vyhodnocení situace. Od doprovázející pracovnice pěstounské rodiny zazněl návrh asistovaných kontaktů. Při projednávání nového možného nastavení styku byla zřetelná vstřícnost i otevřenost matky i prarodičů. Varianta asistovaného kontaktu byla přijata všemi účastníky a následně i realizována v prostorech Rozumu a Citu v období duben a květen.

Z dalších potřeb ze strany prarodičů vyvstala otázka, jak připravit Veroniku na tento kontakt s matkou – jak s ní hovořit a pracovat a dále, jak pokračovat s výchovou takto hyperaktivního dítěte. Na této problematice s dívkou spolupracovala terapeutka Rozumu a Citu, z.s.

Při asistovaném kontaktu byla pokaždé přítomna odborná pracovnice a dětská psychologka.

Celkem se uskutečnila čtyři setkání v rámci asistovaného kontaktu. Veronika spolupracovala bez obtíží, zapojovala se do nabízených aktivit, sama byla velmi aktivní. V kontaktu s biologickou matkou byla nekonfliktní, nebyla zaznamenána žádná míra agrese vůči ní. Naopak byla zjevná vstřícná Veroničina gesta směrem k matce, sama ji zapojovala do aktivit a vyžadovala zpětnou vazbu.

Jednotlivá setkání měla vývoj. Při prvním byla role zprostředkovatele asistovaného kontaktu velmi aktivní a s dalšími nadcházejícími ustupovala do pozadí a aktivita byla přenášena na matku. Dívka na to reagovala velmi pozitivně, s matkou velmi ochotně spolupracovala, vymýšlely společně vlastní pravidla standardních her, smály se, dokonce hrály i hry vyžadující fyzický kontakt (např. tleskaná).

Při posledním setkání byla matka s Veronikou v místnosti sama, dívka přinesla matce dárek. Dívčino chování bylo bez známek agrese. Poté, co viděla, že na chodbě již na ni čekají pěstouni, chtěla i nadále v aktivitách pokračovat a kontakt prodloužit. V době, kdy se však otevřely dveře a dívka uviděla pěstouny, změnila výrazně své chování. Chování Veroniky se změnilo vždy, když byla přítomna zároveň matka a zároveň pěstouni. Veronika v takovém případě byla agresivní, zamračená a fyzicky se vztahovala k pěstounce.

Po ukončení jednotlivých setkání měla psychologka v roli zprostředkovatele asistovaného kontaktu pokaždé možnost konzultovat s matkou její vzájemné interakce s Veronikou a podporovat ji v komunikaci a přibližování se k dceři. Matka projevovala intenzivní zájem o upevňování jejího vztahu s dítětem a projevovala jasný pozitivní názor na převzetí dívky do vlastní péče. S matkou zároveň pravidelně spolupra-

covala terapeutka, která působila jako její podpora. Ta také zrealizovala návštěvu v domácnosti matky, aby prošetřila a pomohla nastavit podmínky pro případný příchod dítěte do domácnosti matky.

S ohledem na průběh asistovaného kontaktu, terapeutická setkání s dívkou i matkou, bylo doporučeno svěřit Veroniku do péče matky.

V tomto období jsme realizovali ve spolupráci s místně příslušným OSPOD druhou případovou konferenci. Cílem bylo mapování a vyhodnocení situace po ukončení asistovaného kontaktu mezi matkou a dítětem, přechod Veroniky z pěstounské péče do péče matky, ošetření kontaktů prarodičů s dívkou po jejím přechodu do péče matky a zajištění podpory a následné péče jak pro matku a Veroniku, tak pro prarodiče ze strany Poradenského centra Rozumu a Citu.

Všichni účastníci případové konference se shodli na tom, že v tomto období jsou nastavené vhodné podmínky časového rázu (konec školního roku, letní prázdniny a nový školní rok) pro převzetí Veroniky do péče matky. Zároveň bylo citlivě poukázáno na výchovná rizika, která mohou nastat a která lze, alespoň z části, ošetřit nastavením formy péče a podpory prostřednictvím poradenského centra Rozumu a Citu - jak pro Veroniku, tak pro matku a prarodiče. Pěstouni se vyjádřili, že by rádi zůstali pouze v roli prarodičů a podporovali přechod dítěte do péče matky. Zároveň vyjadřovali silnou obavu o to, jestli bude zachován jejich styk s dívkou. Proto pro ně bylo jedním z nejdůležitějších bodů navrnutí možnosti další podpory a péče o novou rodinu matky ze strany poradenského centra Rozumu a Citu a zároveň forma ošetření jejich kontaktu s dítětem.

S Veronikou i nadále pracovala průvodkyně rodiny individuálně v průběhu července a postupně ji připravovala na bezpečný přechod k matce.

Veronika má ke své matce velmi pozitivní vztah, ale nezvládá vzájemné negativní interakce mezi pěstouny a matkou, které v ní vyvolávají vnitřní napětí a obavy z možné ztráty obou stran. Tyto obavy se pak přirozeně projeví vztekem vůči matce nebo prarodičům, pláčem a úzkostí. Když se ocitá v přítomnosti obou stran, je její chování neklidné a dítě výrazně inklinuje k babičce, pravděpodobně z obavy, aby ji nezklamala nebo neztratila. O matce buď nemluví, nebo se o ní vyjádří negativně. Když se ale dítě ocitá už jenom v přítomnosti matky, je Veronika klidná, nevykazuje známky agrese vůči ní a cítí se s matkou příjemně.

V polovině prázdnin proběhl soud, který rozhodl o svěření péče o dítě matce. Z dlouhodobé perspektivy pro zdravý psychický vývoj dítěte vnímáme toto řešení pro dítě, matku i prarodiče jako nejlepší.

V rámci odborného poradenství spolupracujících členů Poradenského centra Rozumu a Citu se v následujícím období zaměřili na vzájemné přijímání, pod-

poru a sladování vztahů Veroniky s matkou, na její bezpečný přechod z prostředí pěstounské rodiny do péče matky, a na adaptaci dívky na novou základní školu.

V rámci spolupráce s pěstouny se zaměřili na ošetření jejich prarodičovské role a na přijetí a zpracování odchodu Veroniky z jejich rodinného prostředí do péče matky.

S matkou i nadále spolupracovala pracovnice určená na její podporu, několikrát ji navštívila v jejím bytě, probírala s ní aktuální stav Veroniky i celé rodiny (v rodině žije ještě mentálně postižená starší sestra a přítel matky, také pes jako významný člen rodiny), možná rizika vzájemného soužití a možné postupy k jejich zmírnění.

S Veronikou nadále pracovala pracovnice, která k ní vzhledem k dosavadní spolupráci měla nejbližší. Velmi dobře se dařila spolupráce pomocí arteterapeutických technik. Během října pracovnice se souhlasem matky zahrnula Veroniku mezi děti, které se účastnily odlehčovacího víkendu. Bohužel během tohoto víkendu došlo ke zranění Veroniky – jedno z dětí ji strefilo míčem, Veronika upadla a zranila se o radiátor. Pracovnice zajistila péči o děti a sama s Veronikou bezprostředně vyhledala zdravotnickou pomoc, kde zdravotníci Veroniku ošetřili. Dívku uklidnila a doprovodila ji domů. Bohužel díky tomuto zranění ukončila matka spolupráci s Rozumem a Citem. Nedošlo k poslednímu plánovanému setkání, kde se měla Veronika rozloučit se svou pracovnicí.

Máme za to, že matka měla z různých důvodů již delší dobu chuť k ukončení spolupráce, chtěla dál pokračovat v samostatném životě a své děti vychovávat bez další asistence. Pracovníci jí a celé rodině alespoň formou SMS zprávy popřáli mnoho štěstí do jejich dalšího života.

KAZUISTIKA Č. 5 – DAVÍDEK, 9 MĚSÍCŮ

Davídek se narodil v červnu 2014, s jeho otcem však matka nežila. Partner matky, který nebyl biologickým otcem Davídka, na ni tlačil, aby předala dítě k adopci, pod jeho nátlakem tedy podlehla. Tlak od partnera ji vedl k tomu, že užila před porodem pervitin. Později se matka s partnerem rozešla a rozhodla se, že chce o syna pečovat. S tímto sdělením se matka se svou matkou (babičkou Davídka) dostavila na OSPOD a zajímala se o další postup týkající se svěření Davídka zpět do péče matky. Matka přiznala, že v den rozchodu s partnerem opět užila pervitin, přiznala občasné užívání marihuany. Z tohoto důvodu jí byla doporučena léčba v AT poradně, kterou skutečně ambulantně a úspěšně využívá.

Davídek má dvě polorodé sestry - Zuzanku (8 let) a Klárku (1,5 roku). Zuzančin otec před 4 lety tragicky zahynul, Zuzanka však pravidelně 1x za 14 dní na víkend navštěvuje babičku (matku otce). Matka po smrti svého partnera po krátkou

dobu užívala pervitin, navštěvovala však AT poradnu a pervitin přestala užívat. Z dalšího tříletého vztahu se pak narodila Klárka, která je s rodinou svého otce také v občasném kontaktu. Matka později občas užívala marihuanu, v péči o dcery však nebyly nikdy zaznamenány nedostatky, matka vždy spolupracovala se školou i lékařkou.

Davídkova matka i se Zuzankou a Klárkou žije u své matky v Praze. Babička se stará o svého syna Petra (10 let) a svou dceru Ivetu (3 roky). Babička občas brigádně pracuje, zároveň je na rodičovské dovolené. Davídkova matka je také na rodičovské dovolené.

- Po narození byl Davídek svěřen do pěstounské péče na přechodnou dobu k paní Alici a jejímu manželovi. Davídek byl prvním dítětem, o které se takto starali.

Paní Alice uzavřela Dohodu o výkonu pěstounské péče s naší organizací Rozum a Cit, a tak již v červenci 2014, po předchozí přípravě zúčastněných stran, mohly být realizovány i asistované kontakty mezi Davídkem a jeho matkou a babičkou, jednou byla přítomna i sestra matky se svými dětmi. Jednalo se celkem o 4 kontakty, všechny kontakty proběhly v klidu, pracovnice Rozumu a Cit proto přenechávala stále více prostoru biologické rodině Davídka. Děti v rodině seznámila se situací matka a babička. Při asistovaných kontaktech se všichni z rodiny, včetně dětí, o Davídka živě zajímali, mluvili na něj, komentovali jeho chování.

Pracovnice Rozum a Cit, která se zaměřovala na podporu biologické rodiny Davídka, s rodinou navázala kontakt a byla se v rodině podívat. Do rodiny přišla ve chvíli, kdy starší děti dojídaly svačinu a dopisovaly úkoly, chystaly se jít ven, na prolézačky za dům, v němž bydlí. Vše bylo dobře organizováno, děti se chovaly přirozeně, věděly, co které z nich má dělat atd. Pracovnice velmi ocenila řád a pravidla, která v rodině fungují. Matka i babička jednaly s dětmi vlídně a přirozeně. Matka si podala žádost o svěření Davídka do své péče a v říjnu 2014, poté, co prokázala, že je schopna se o něj postarat, její žádosti soud vyhověl. 10 dní po tomto soudním jednání jsme uspořádali rodinnou konferenci, kde byl dohodnut přesný plán postupu přechodu Davídka z péče pěstounky na přechodnou dobu zpět do péče matky.

V současné době je Davídek v rodině u své matky a babičky, kde vyrůstají i jeho další sourozenci a bratranec se sestřenicí. Rodina má možnost využít naší podpory, zatím však tuto možnost využila pouze telefonicky. Podle slov matky si děti na Davídka zvykly rychle, i Davídek se zdá být v pohodě. Matka zvládá situaci také dobře, je moc šťastná, že má holčičku zase u sebe. Rodina je nadále pod dohledem OSPOD.

KAZUISTIKA Č. 6 – ERIK, 4 MĚSÍCE

Erik se narodil v srpnu 2014, a protože jeho matka z porodnice odešla a nebylo jasné, zda o něj dál bude chtít pečovat, byl svěřen do pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstounka měla dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřenu s naší organizací.

Na počátku spolupráce kontaktovala Rozum a Cit pracovnice OSPOD, která sdělila, že si rodiče přejí vidět svého novorozeného syna, stejně tak jako jeho babička (matka otce). U obou mladých rodičů měla sociální pracovnice podezření, že užívají drogy, aktuálně spolu nežijí, ani jeden z rodičů nepracuje, první dítě matky bylo již svěřeno do pěstounské péče.

Brzo byl dohodnut první kontakt mezi Erikem a jeho rodiči. Průvodkyně pěstounky před samotným setkáním rodiče seznámila se službami a systémem RaC. Rodiče sdělili, že by chtěli Erika co nejdříve do své péče, chtějí se s ním vidět co nejčastěji. Setkání trvalo cca 1 hodinu, bylo bez problémů. Rodiče syna pozorovali, bavili se o něm s pěstounkou, například o jeho zvycích, později si ho chovali. Chlapeček celou dobu klidně spal. Pěstounka se s rodiči dohodla, že jim pošle fotky.

Více zájmu o syna začal projevovat jeho otec, na další domluvené setkání však nedorazil, později vysvětlil, že neměl dostatek finančních prostředků na cestu. Také sdělil, že matka dala souhlas se svěřením Erika do adopce, on s tím však zásadně nesouhlasí, bude ho chtít získat do svojí péče.

Další domluvené setkání otce se synem, za přítomnosti pěstounky a pracovnice Rozum a Cit proběhlo v klidu, otec syna choval, krmil ho.

Na třetím setkání se s otcem seznámila pracovnice určená pro jeho podporu. Otec znovu sdělil, že se o syna chce starat, sám vyrůstal bez otce a velmi tím trpěl. Rád by požádal o pomoc svoji matku, ale obává se toho, zatím se nevyjádřila. V rodině žije s matkou a babičkou, která je vážně nemocná. Otevřeně mluvil o svých problémech s drogami, v minulosti se léčil ze závislosti. Chystal se na zvýšení svojí kvalifikace, aby mohl najít práci.

I přes občasnou nespolehlivost otce se otec začal se synem vídat pravidelně, pěstounka byla ochotná dojíždět i do města, kde otec žije.

Po delší době se podařilo domluvit konzultaci s otcem a jeho matkou. Babička přijela i přes svoje velké obavy a nejistoty. Ukázalo se, že je ochotná synovi pomoci s péčí o vnuka, nechtěla však o něj pečovat celodenně a výhradně. Její obavy se týkaly vztahu rodičů malého Erika, matka Erika u nich v té době znovu bydlela, další obavy se týkaly opětovného užívání drog. Bylo domluveno, že pokud otec

skutečně bude chtít svého syna do péče, je nutné začít spolupracovat s místním K-centrem, také s pracovištěm OSPOD a najít si stálé zaměstnání.

Po velmi složité komunikaci průvodkyně pěstounky a také pracovnice pro podporu biologické rodiny směrem k otci, byla domluvena případová konference v místě bydliště otce, na kterou však nikdo z rodičů ani babička nedorazili. Místo případové konference byl na pracovním setkání domluven postup pracovnic OSPOD směrem k biologické rodině Erika, včetně toho, že je podstatné hledat pracoviště, které bude otci blíž a může mu nabídnout pomoc s jednotlivými kroky ke zlepšení situace rodiny.

- V prosinci, před Vánoci, se s otcem nepodařilo domluvit setkání s Erikem, nereagoval na žádný způsob kontaktu.

Situace přetrvává, otec většinou nereaguje na návrhy termínů k setkání s Erikem, nekomunikuje s pracovníky. Nejbližší osobou je pro něj pravděpodobně pěstounka, které občas píše sms zprávy o tom, že to chce úplně vzdát nebo naopak že má Erika moc rád. OSPOD již předal podklady ke svěření dítěte do dlouhodobé PP, počítá se s kontaktem otce v této péči.

KAZUISTIKA Č. 7 – LIBOR, 8 LET

Libor vyrůstal v nestandardním prostředí už od svého narození. Maminka Libora otěhotněla velice brzy, ještě před dovršením plnoletosti. Otcem byl o mnoho let starší muž, který měl velké problémy s alkoholem. Těhotenství bylo nechtěné, a otec se po jeho zjištění rozhodl raději odejít. Následně se maminka Libora seznámila s novým přítelem Petrem. A ten se ve své podstatě stal Liborovým otcem. Libor ho za svého tátu považoval a Petr tak vystupoval. O Libora měl veliký zájem, v některých okamžicích mu byl blíž než jeho matka. Toto soužití nějakou dobu fungovalo, a to i proto, že matka měla velkou podporu ve své starší sestře, která jí pomáhala. Stala se takovou druhou mámou pro Libora. Starala se o něj a matku finančně podporovala. Bohužel vztah mezi Martinou (maminka Libora) a Petrem nevydržel. Martina neměla finanční prostředky na stávající bydlení a problémy se projevovaly i v péči o Libora. Moc se o něj nestarala, nechávala ho doma samotného bez dozoru, nebo ho zapomínala ve školce. Situace se neustále zhoršovala, až nakonec zasáhla starší sestra. Zjistila, že Martina bere drogy, a tak ji odvezla na léčení a Libora si vzala k sobě.

S adaptací nebyl u Libora problém, protože znal tetu Katku od malička. Katka požádala o svěření Libora do pěstounské péče, a do své péče ho získala. Libor začal chodit do školy, a bylo vidět, že mu nové prostředí velice prospívá. Maminka za celý rok Libora nekontaktovala, ale ozval se Petr. Když se dozvěděl, co se stalo s Liborovou matkou, začal za Liborem jezdit. Pro Libora to byl pořád táta a měl

obrovskou radost, že ho opět vidí. Kontakt nějakou dobu pokračoval, ale postupně se stával řídkým a řídkým. Ve stejnou dobu se pěstounka seznámila se současným přítelem, který měl v péči svou osmiletou dceru. Dospělí i děti si rozuměli a tak následovalo rychlé sestěhování.

Po této významné změně se ozvala matka Libora, a projevila zájem o dítě. Došlo k domluvě a Libor začal trávit každý druhý víkend s matkou, zároveň i část letních prázdnin. Martina zároveň začala pracovat na zlepšení své sociální situace a zvažovat žádost o svěření Libora do své péče. Vše však neprobíhalo lehce. Martina na sobě sice začala pracovat, ale ne vždy se to dařilo tak, jak by ona i okolí chtělo. Někdy se věci ubíraly pozitivní cestou, jindy docházelo k relapsům. To se samozřejmě odráželo i v kontaktu se synem. Byly úseky, kdy se Martina pěstounce, ani synovi neozývala, což především v pěstounce vyvolávalo pochybnosti. Přece jen měla se svou sestrou zkušenosti a ty vedly k určité skepsi. Někdy se zdálo, že jde o sesterský konflikt, o pokračování sourozenecké rivality, zhmotněné v daných podmínkách do boje o status „lepší matky“. A uprostřed tohoto zápolení stál Libor. Nebylo pochyb, že obě ženy měly o Libora velký zájem a snažily se pro něj vytvořit to nejlepší prostředí, ale každá to nejlepší prostředí viděla někde jinde. I proto je třeba ocenit snahu, s jakou se i přes rozdílné názory, snažily najít společnou řeč. Řeč, která by byla prospěšná především malému Liborovi. A on byl také nakonec ten, kdo dal směr konečnému řešení. Na případové konferenci, která byla uspořádána za cílem domluvit se na dalším společném postupu a směřování, prohlásil, že by rád zkusil žít u matky, protože to tak mají všechny ostatní děti. Martina si tedy podala žádost o svěření dítěte do své péče.

Následovalo období příprav na přechod Libora z pěstounské péče zpět do péče své maminky. Ale nejednalo se jen o přípravu Libora. Bylo třeba pracovat také s matkou, podpořit ji v její snaze a budovat prostředí, které bude bezpečné a funkční. Na druhé straně byla třeba velká podpora i u tety. I zde docházelo k velkým změnám, které bylo třeba ošetřit. O jak náročný úkol se jednalo, bylo vidět například na případové konferenci, kde se mapovala současná situace, a hledalo další směřování. Jednání probíhalo v poměrně napjaté atmosféře, ze které byl cítit otevřený konflikt mezi sestrami. Matka popsala svou přípravu na převzetí Libora do své péče a pěstounka vyjádřila obavu z jeho návratu k matce. Celé setkání pro ni bylo velkým emočním vypětím.

Tato situace byla obtížná pro všechny zúčastněné. Pro matku, tetu i Libora. A nejen pro ně. Děni se dotýkalo i dalších lidí, ze širšího okolí – prarodičů, nového přítele matky, přítele pěstounky a především jeho dcery. Náročnost takovýchto situací však není ničím neobvyklým. U dětí v pěstounské péči se s tím setkáváme poměrně často, především pokud se jedná o přechod dítěte. To byl také důvod, proč jsme se rozhodli realizovat projekt „Dítě v nejlepších rukách“, a proč byla do tohoto projektu vybrána uvedená rodina. Chtěli jsme ukázat, jak důležitá je odborná pomoc na všech stranách. Zde, na straně matky, kterou je třeba pod-

porovat v rozhodnutí postavit se opět na vlastní nohy. Pomoci jí s obnovou kompetencí k rodičovství, a v neposlední řadě pomoci s navázáním pošramocného vztahu matka-syn. Další odborná pomoc je třeba také směrem k pěstounce. Celou dobu se příkladně starala o svěřeně dítě, ke kterému si samozřejmě utvořila láskyplný vztah, a takový vztah není jednoduché rozvolnit. A v neposlední řadě je třeba odborné pomoci samotnému dítěti. Ono většinou dané události prožívá ještě mnohem intenzivněji, i když to na něm nemusí být vidět.

O Liborovi se dá říci, že je to otevřený, optimistický a kamarádský kluk. Je komunikativní, a na nastalé situace poměrně adaptabilní. Tak ho popisují jeho nejbližší lidé. Dodávají také, že je hyperaktivní, a je dobré ho nějak zaměstnat, a tak využít jeho velkou fyzickou energii. Pokud se podíváme hlouběji, a zamyslíme se nad tím, jakou životní pouť Libor ušel, ukáže se nám i druhý obrázek. Libor se narodil mladé matce, jako neplánované dítě. Otce nepoznal, náhradním otcem se mu stal jiný muž, který ale posléze z jeho života zmizel. Raná péče o dítě byla nedostatečná, Libor trávil dost času sám, matka na něj zapomínala, často se stěhovali. Nakonec měla problém s drogami a ze dne na den Liborovi zmizela. Nadešla další změna prostředí, navazování dalších vztahů, a pak opět změna. I když se Libor vrací zpět do původní rodiny, jedná se v jeho životě o další změnu, jak prostředí, tak lidí. Všechny tyto změny se negativně odrážejí v jeho vnímání okolního světa. Na první pohled se Libor může jevit jako otevřený a kamarádský, ale za touto otevřeností se skrývají i další skutečnosti. Dle pěstounky má Libor „povahu po mámě“ a nedělá si moc zbytečné starosti. Z pohledu odborníků však vnímáme možnou poruchu vazby, mluvíme o vyhýbavé vazbě.

Z uvedených informací je patrné, že v takovýchto situacích je podpora všech zúčastněných nezbytná. V současné době už Libor žije se svou matkou a vše se vyvíjí dobrým směrem. Byla k tomu potřeba maximální podpora a je možné, že další podpora ještě potřeba bude.

4. DYADICKÁ VÝVOJOVÁ PSYCHOTERAPIE JAKO JEDNA Z NOVÝCH METOD

V posledních letech se hodně skloňuje slovo attachment. Člověk na něj narazí skoro všude. Citová vazba se stala ústředním tématem, alespoň v pěstounských kruzích. A to je dobře. Tento, poměrně už starý koncept, je pro nás velice důležitý. Ukazuje nám na jeden ze stěžejních milníků vývoje dítěte. Každé dítě se rodí do vztahu. Základní funkcí vztahu je přežití. Podmínkou přežití je zajištění bezpečného prostředí, které chrání dítě před nepříznivými vnějšími vlivy. Hledání bezpečí a ochrany je tak instinktivní chování každého dítěte. To se snaží získat bezpečí pomocí křiku, pláče a tělesného kontaktu s blízkou osobou, kterou bývá nejčastěji matka. Ta na jeho křik a pláč reaguje hlazením, krmením, mluvením a podobně, a tak vytváří bezpečné prostředí, v kterém může dítě vyrůstat a rozvíjet se.

Koncept bezpečné vazby nám ukazuje, jak je pro dítě potřebná primární pečující osoba, ať je to matka, otec, nebo někdo jiný. Důležité je, aby taková pečující osoba byla přítomna. Aby dítě hladila, krmila a dělala další důležité věci. A aby tam byla vždy, když to dítě potřebuje. Až bude větší, tak pochopí, že máma nepřestane existovat, když se za ní zavrou dveře, naučí se počkat a odkládat svá přání a potřeby. Jinak může existenciální strach zcela pohltnout křehkou dětskou mysl. Naštěstí to už dnes víme, a i proto jsme zavedli například pěstounskou péči na přechodnou dobu. Díky tomu nemusí malé děti zůstat v kojeneckých ústavech, kde je, i přes veškerou odbornou péči, prostředí neosobní. Ale i přesto se setkáváme s dětmi, které to štěstí neměly. Vyrůstly v institucionálním zařízení, měly rodiče, pro které byla péče o dítě nezvladatelný úkol a podobně. Tyto děti jdou do života s určitým handicapem. Tím handicapem je neexistence bezpečné citové vazby. Děti, které ve vlastní rodině neměly dostatečné citové pouto, se nejčastěji projevují: potlačováním vlastních pocitů (vyhýbavá vazba), neustálým vyžadováním pozornosti rodičů (ambivalentní vazba), nebo pokusy své rodiče ovládat (dezorganizovaná vazba).

Jak s takovými dětmi pracovat? Jak jim pomoci? Jednou z metod, která se osvědčila či ještě lépe řečeno, která byla vyvinuta právě pro takovéto případy, je dyadická vývojová psychoterapie. Specifikem této terapie je její poměrně velká direktivnost, i když zároveň nesmí chybět empatie. Zakladatel tohoto směru Dan Hughes si během své mnohaleté práce uvědomil podstatný rozdíl v chování dítěte, které prožilo trauma, ale existuje u něj bezpečná citová vazba, a v chování dítěte s poruchou citové vazby. V prvním případě můžeme bez obav použít nedirektivní přístup a předat část kontroly nad děním dítěti. V druhém případě však neexistuje pevná vazba, která by dítěti dávala pocit bezpečí. V takovém případě hrozí, že dítě bude manipulovat a celou situaci povede destruktivním směrem. Terapeut

proto musí terapeutický proces vytrvale řídit, trpělivě, ale také s velkou laskavostí a hravostí. Vzpomínky na prožité trauma léčí novým zážitkem, který je však naprosto odlišný od toho, co dítě zažívalo. Dává dítěti možnost prožívat sebe sama, tak jak je, a být přitom přijato na verbální i neverbální úrovni. Dítě je postupně vtažováno do blízkého vztahu a zjišťuje, že v něm není zneužíváno, a že se na tento vztah, a na terapeuta může spolehnout. A to nejen v jednom letném okamžiku, ale v dlouhodobém horizontu. Nově vznikající bezpečný vztah má trvání v čase. V dalším kroku pak terapeut přenáší tuto schopnost (vytvářet bezpečný vztah) na rodiče či jiného pečovatele, a postupně z nich vytváří hlavní léčivé postavy v životě dítěte. Možná to zní jednoduše, ale jednoduché to opravdu není. Terapeut i pečující osoba musejí být velice trpěliví a připraveni postupovat s dítětem krůček po krůčku. Pokud se nám nepodaří vystavět základy (a bezpečná citová vazba je základem), nemůžeme doufat, že postavíme krásný dům.

Důležitá zpráva však je, že to jde. Můžeme pomoci. A proto se nebojme do toho jít. Cesta to bude sice dlouhá a namáhavá, ale výsledek za to stojí.

5. SVÉPOMOCNÁ SKUPINA PĚSTOUNŮ NA PŘECHODNOU DOBU

Hlavním cílem projektu „Dítě v nejlepších rukách“ bylo podpořit pěstouny na přechodnou dobu. A to jak přímo v každodenní praxi, třeba při předávání dětí do následné péče, tak v teoretické oblasti, pomocí vzdělávání. Svépomocná skupina stála na rozhraní těchto dvou oblastí. Cílem bylo podpořit sdílení mezi jednotlivými pěstouny. Výměnu zkušeností, informací, dobré praxe atd. Z naší profesní zkušenosti můžeme říci, že pěstouni na přechodnou dobu vytvářejí vlastní specifickou komunitu. Poprvé jsme si to uvědomili na přípravách, kterými pěstouni procházejí, aby mohli vykonávat tuto činnost. Už zde byla patrná velká soudržnost lidí, kteří se zde setkávali většinou úplně poprvé. Následně jsme byli svědky toho, že se vztahy v této skupině upevňovaly a pokračovaly i po skončení příprav. Dozvěděli jsme se o tom, že vzájemná blízkost zůstávala mezi bývalými účastníky, i když se navrátili do svých domovů a přijali první děti, o které se měli starat.

Inspirováni tímto zjištěním jsme se rozhodli podpořit tento fenomén a vytvořit platformu pro setkávání a sdílení. To se nám podařilo, i když s pokorou je třeba říci, že zásluha leží především na straně samotných pěstounů. Oni se setkávali už před touto naší iniciativou, a setkávají se i poté, co náš projekt skončil. My jsme měli pouze to štěstí několikrát nahlédnout do jejich každodenního života, a přispět svými pohledy a nápady. Na oplátku jsme měli možnost sesbírat aktuální témata, která se v tomto společenství řeší. Patří sem témata větší i menší. Bohužel zde není ten prostor hlouběji se jim věnovat, proto se pokusíme je jen pojmenovat.

Pokud si dovolíme použít určité zjednodušení, můžeme nejčastější témata rozdělit do čtyř skupin: právní aspekty, ekonomické aspekty, běžná agenda a předávání. V několika řádcích se pokusíme vystihnout podstatné aspekty těchto tematických skupin. První skupinou jsou právní aspekty. Právní otázky jsou opravdu první, s kterými se u pěstounů na přechodnou dobu setkáváme. Nejčastěji se na nás pěstouni obracejí s dotazem, zda mají či musí být přítomni u soudu, zda mají nárok na svědečné, nebo odkdy je počítáno ono roční období dítěte, po které může být v pěstounské péči na přechodnou dobu. Od soudního rozhodnutí či od jeho fyzického předání. Možná se některým z vás můžou zdát odpovědi jasné, my jsme se však ve své praxi setkali s rozdílnými odpověďmi. Další neméně důležitou oblastí jsou ekonomické otázky. Těm vévodí téma rodičovský příspěvek, nebo sleva na dítě. V prvním případě se bavíme o výši, v druhém o tom, zda je to možné a za jakých podmínek. Následuje tzv. běžná agenda. Lékařská péče o dítě, očkování, a veškerá dokumentace. Dítě po půl roce odchází od pěstounů a oni teprve poté obdrží kartičku pojištěnce či IPOD (individuální plán ochrany dítěte) atd. A největší téma na závěr. Samotné předávání. Ač se jedná o párování, o dobu odpočinku po předání či o samotný akt předání. Ještě pořád se setkáváme s tím, že za pěstouny na přechodnou dobu dorazí budoucí adoptivní rodiče s očekáváním, že dítě si odnesou ten samý den. Zde v tomto sborníku, který je věnovaný hlavně aspektům přechodu dítěte z péče do péče, snad není třeba tuto absurdní skutečnost podtrhovat.

Je vidět, že problémů k řešení je dost a dost. Snad se tento krátký a jednoduchý výčet stane inspirací pro ty, kteří by nejasnosti či nedokonalosti zde popsané, mohli vyjasnit, nebo odstranit. Nejedná se o kritiku, ale o inspiraci, kam v budoucnosti zaměřit naši iniciativu. V tom je náš úkol, pomáhat těm, co pomáhají.

Projekt „Dítě v nejlepších rukách“ nám ukázal mnohé skutečnosti, které odrážejí současnou situaci v péči o ohrožené děti, které nemohou dočasně či trvale vyrůstat ve své biologické rodině. Za velký úspěch považujeme fakt, že začala fungovat pěstounská péče na přechodnou dobu. Právě

institut pěstounské péče na přechodnou dobu – samotní tito pěstouni velmi napomáhají ke vzniku základní vztahové vazby nebo k léčbě poruch této vazby. Děti, které nemohou vyrůstat ve svých biologických rodinách se tak mohou vyhnout ústavní výchově, kde je velmi obtížné základní vztahovou vazbu navázat. Předcházíme tím dlouhodobým a vážným problémům dítěte, které se pak mohou projevat v celém jeho životě (potíže s navazováním a udržením blízkých vztahů, nejasnost ve vlastní identitě, nalomená sebedůvěra, poruchy chování dítěte atd.) Vážíme si nasazení, lásky, lidskosti a profesionality pěstounů na přechodnou dobu, stejně tak jako dlouhodobých pěstounů a osvojitelů, kteří pečovali nebo stále pečují o tyto děti. Mezi biologickými rodiči jsme však zároveň nenašli nikoho, kdo by o své děti neprojevoval zájem, většinou šlo o souběh jejich těžkých životních zkušeností, nedostatek dovedností v péči o děti, nedostatek financí, špatné bydlení a nedostatek podpory v širší rodině. Často pak tyto skutečnosti

vyústily v nějakou formu závislosti (na alkoholu či na drogách). V rámci spolupráce s biologickými rodinami často reflektujeme situaci, kdy rodiče, ač milující a zpočátku aktivní, postupně zjišťují, že nezvládají změnit svůj život tak rychle, aby splnili podmínky pro návrat dítěte. Téměř vždy se dlouhodobě nachází v obtížné životní situaci (bez bydlení, práce, rodiny apod.), její změna vyžaduje nejen silnou motivaci, ale i mnohem více času. Ten naopak nemá dítě, které potřebuje být co nejdříve předáno dlouhodobě pečujícím osobám. Jde tedy o to, jak co nejlépe a včas těmto biologickým rodičům podat pomocnou ruku, tak, aby se znovu a lépe mohli o své děti starat a pokud to skutečně není možné, aby se alespoň mohli s dětmi vídat či jinak kontaktovat, pravidelně a bezpečně pro všechny zúčastněné. K tomu je však především zapotřebí rozšíření sanačních služeb, dostupných včas, pravidelně a dlouhodobě, v místě bydliště biologických rodičů. Zároveň je třeba pracovat s dětmi, pomáhat jim v jejich obtížné situaci, pomoci jim pochopit jejich životní příběh, pomoci jim při přechodech z péče do péče, tak, aby se mohly neustále ocitat v těch „nejlepších rukách“ a jednou uměly „nejlepší ruce“ nabídnout i svým vlastním dětem.

*Tým pracovníků Rozum a Cit, z.s., zapojených do tohoto projektu
Mgr. Helena Vlčková, Mgr. Lucie Salačová, Bc. et Bc. Martin Galbavý a kol.*

DĚKUJEME

náhradním rodinám za aktivní zájem o vzdělávání a služby podporující děti vyrůstající v jejich rodinách!

ZA FINANČNÍ PODPORU NAŠICH PROJEKTŮ DĚKUJEME:

Nadačnímu fondu J&T a Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR.

Aktivity projektu Zavádění nových postupů a metod práce do systému pěstounské péče na přechodnou dobu jsou podpořeny z dotačního programu Rodina a ochrana práv dětí MPSV.

Tento projekt byl realizován s přispěním Středočeského kraje.

NADAČNÍ FOND J&T

Středočeský kraj

rozum
a cit

DÍTĚ
V NEJLEPŠÍCH RUKÁCH

Rozum a Cit, z. s.

Na Výsluní 2271
251 01 Říčany

Tel: 323 605 782

rozumacit@rozumacit.cz

www.rozumacit.cz

číslo účtu: 268043028/5500

Autorský kolektiv: Rozum a Cit, z. s.

Grafické zpracování: Jakub Cejpek